

Utviklingen i alderspensjon per 30. juni 2018

Notatet er skrevet av Bjørn Halse, bjorn.halse@nav.no, 31. august 2018.

Sammendrag

Ved utgangen av juni 2018 var det 927 600 personer som mottok alderspensjon. Det er om lag 21 200 flere pensjonister enn per 30. juni 2017. Økningen fra juni 2017 til juni 2018 er på 2,3 prosent. Det er ventet at antall alderspensjonister vil vokse også i årene framover. NAVs siste prognose indikerer at antallet vil passere 1 million i løpet av 2021.

32 800 personer ble registrert som nye alderspensjonister i første halvår 2018. Det er noe lavere enn i første halvår 2017, hvor antallet nye alderspensjonister var 33 600. Gjennomsnittlig alder for første uttak av alderspensjon var 65 år i første halvår 2018. For kvinner var gjennomsnittlig alder ved første uttak 66 år og for menn 65 år.

Gjennomsnittlig månedlig alderspensjon steg fra 19 458 til 19 995 kroner etter økingen av grunnbeløpet i mai. Endringen ga alderspensjonister i gjennomsnitt 537 kroner mer i utbetaling i måneden.

Andelen alderspensjonister som kombinerer arbeid med pensjon har steget fra 2. kvartal 2017 til 2. kvartal 2018 i enkelte aldersgrupper. Andelen har gått opp med om lag 2 prosentpoeng for 62-åringene og 1 prosentpoeng for 63-åringene fra 2017 til 2018. For hele gruppen av alderspensjonister 62-66 år er det kun mindre endringer fra 2017 til 2018.

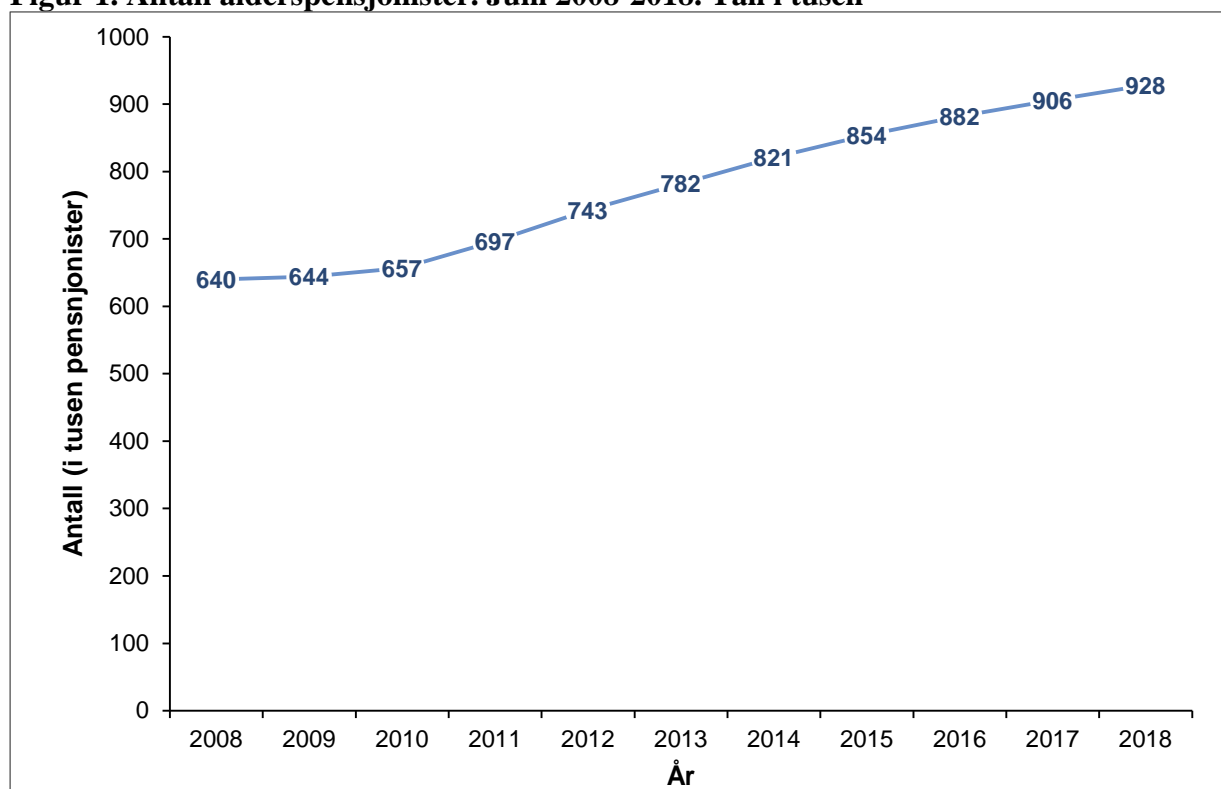
I løpet av de siste 10 årene har realverdien av gjennomsnittlig alderspensjon økt med 22 prosent. Utviklingen er justert med prisstigningen (KPI). Uten prisjustering har økningen vært på 52 prosent (nominell utvikling). I de siste årene har utviklingen i kjøpekraft vært mer beskjeden. Kjøpekraften gikk noe ned fra 2015 til 2016. Fra 2016 til 2017 var realverdien av alderspensjonen omtrent uendret. De siste årenes lave vekst henger sammen med beskjeden lønnsvekst – samtidig som prisveksten har vært relativt høy.

Antall alderspensjonister er nå 927 600

Ved utgangen av juni 2018 var det 927 600 personer som mottok alderspensjon. Siden juni 2017 har det blitt 21 200 flere alderspensjonister, noe som utgjør en økning på 2,3 prosent. I løpet av de siste årene har Norge hatt en betydelig økning i antall pensjonister. I juni 2008 var antall pensjonister 640 200. Siden da har antallet steget med 45 prosent (fram til juni 2018).

Den store veksten i løpet av disse årene skyldes særlig to forhold: pensjonering i etterkrigskullene og pensjonsreformen. Ett element i pensjonsreformen i 2011 var å senke nedre aldersgrense for uttak av alderspensjon fra 67 til 62 år. Mange personer har siden valgt å benytte seg av denne muligheten. De store fødselskullene etter 2. verdenskrig har etter hvert nådd aktuell alder for pensjonering, og nesten alle kvinner og menn i disse kullene har tatt ut alderspensjon. For eksempel fylte personer født i 1946-kullet 70 år i løpet av 2016, og de aller fleste i kullet er nå alderspensjonister.

Figur 1. Antall alderspensjonister. Juni 2008-2018. Tall i tusen

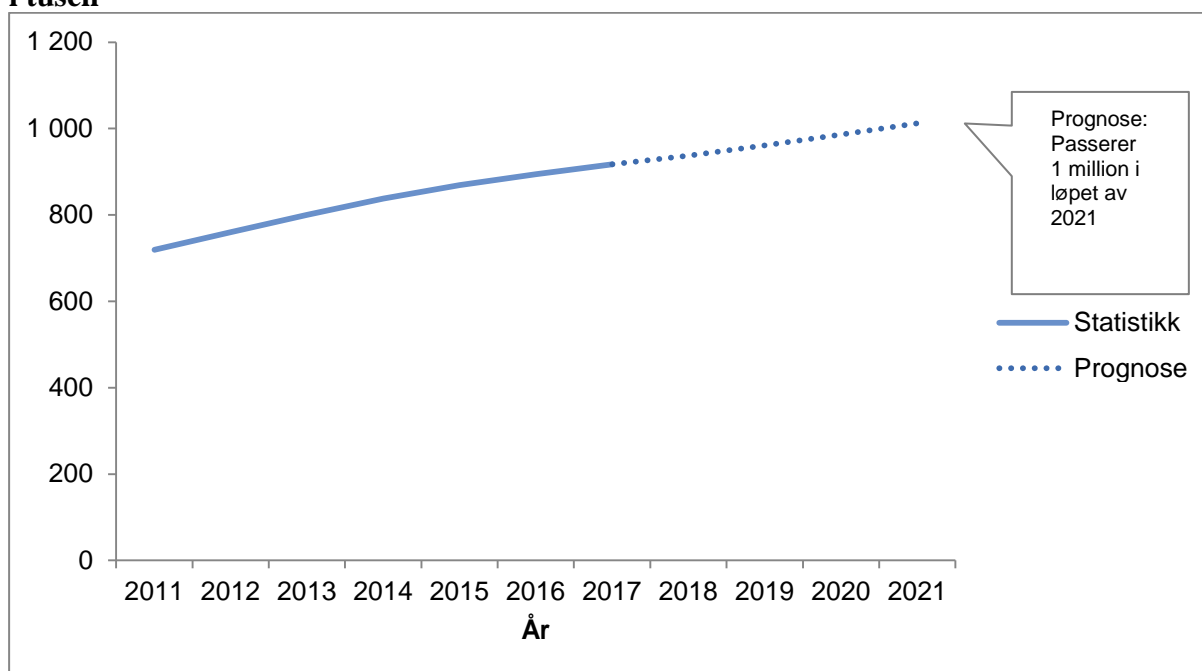

Kilde: NAV

1 million alderspensjonister i 2021

Ifølge NAVs siste prognoser ventes antall alderspensjonister å øke til om lag 937 000 ved utgangen av 2018 og 961 000 i slutten av 2019. Antallet forventes å passere 1 million i løpet av 2021. Anslaget for utgangen av 2021 er 1 012 000 alderspensjonister.

Figur 2. Prognose for antall alderspensjonister fram til 2021 (ved utgang av årene). Tall i tusen

Kilde: NAV

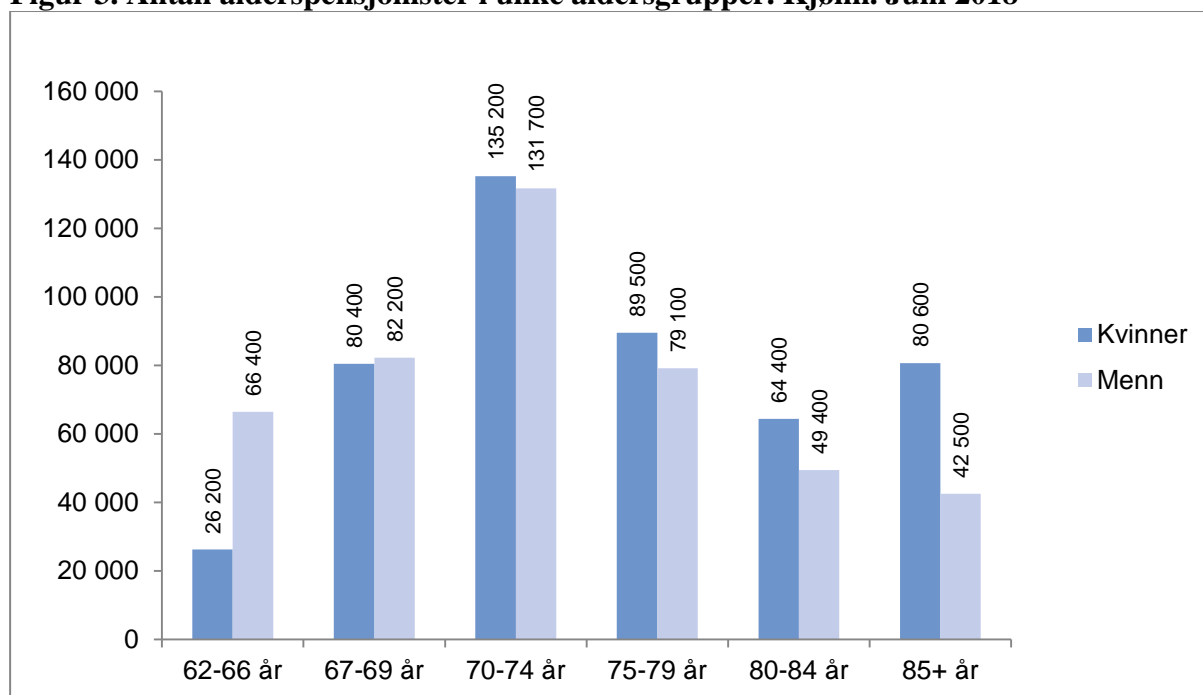
Menn i flertall blant de yngste alderspensjonistene, kvinner i flertall blant de eldste

Totalt er det 476 400 kvinner og 451 200 menn som var alderspensjonister per 30. juni 2018. Kvinner utgjør 51 prosent av pensjonistene og menn 49 prosent. Figur 3 viser at det er flest menn i de yngste aldersgruppene, og at kvinneandelen deretter stiger med alderen. At det er flest menn i gruppen 62-66 år henger sammen med at det er flest menn som tar ut pensjon før 67 år. Kvinner lever i gjennomsnitt noe lenger enn menn, og det gjenspeiles i kjønnsfordelingen i de eldste aldersgruppene.

435 600 pensjonister er i alderen 70-79 år. Det utgjør 47 prosent av alle mottakere av alderspensjon. I aldersgruppen som er 80 og eldre, er det 236 900 pensjonister. Det tilsvarer 26 prosent av alle mottakere. 162 600 pensjonister er i alderen 67-69 år, en andel på 18

prosent. Blant 62-66 åringene er det 92 600 personer som mottar alderspensjon. Det utgjør 10 prosent av alderspensjonistene.

Figur 3. Antall alderspensjonister i ulike aldersgrupper. Kjønn. Juni 2018

Kilde: NAV

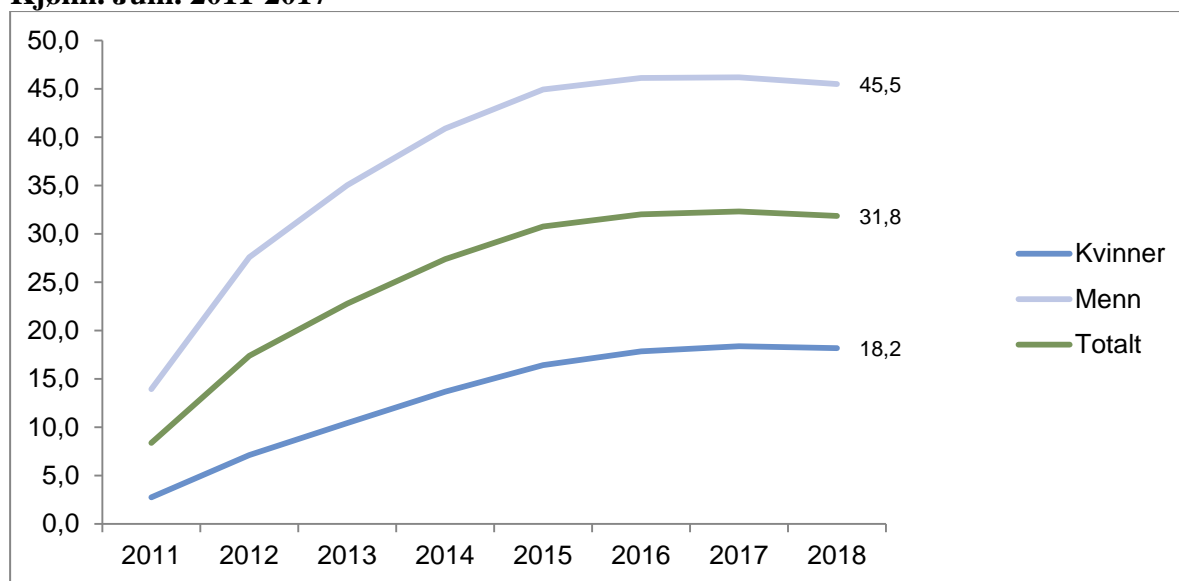
Nedgang fra 2017 til 2018 i andelen som har tatt ut pensjon mellom 62 og 66 år

Siden 2011 har det vært mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år, samt å kombinere jobb og uttak av alderspensjon. Andelen som har valgt å ta ut pensjon før 67 år, var sterkt økende de første årene, og i årene etterpå flatet veksten ut. Det siste året ser man noe nedgang. Fra juni 2017 til juni 2018 har andelen gått ned et halvt prosentpoeng fra 32,3 prosent til 31,8 prosent.

Nesten halvparten av alle menn i alderen 62-66 år, har tatt ut alderspensjon. I juni 2018 var 32 prosent av befolkningen i alderen 62 til 66 år alderspensjonister – se figur 4. 46 prosent av mennene og 18 prosent av kvinnene i denne aldergruppen har tatt ut alderspensjon. Viktige årsaker til forskjellene man ser mellom kjønnene, er at kvinner i mindre grad enn menn oppfyller vilkåret for å ta ut tidlig alderspensjon, og at flere kvinner allerede mottar full uføretrygd eller andre pensjoner. Samtidig er det lavere uttakstilbøyelighet blant kvinner også

blant dem som har mulighet til å ta ut alderspensjonen før 67 år. Muligens skyldes dette at kvinner har lengre forventet levealder enn menn, og derfor i større grad ser seg tjent med å utsette uttaket av alderspensjon.

Figur 4. Alderspensjonister 62-66 år som andel av befolkningen i samme aldersgruppe. Kjønn. Juni. 2011-2017

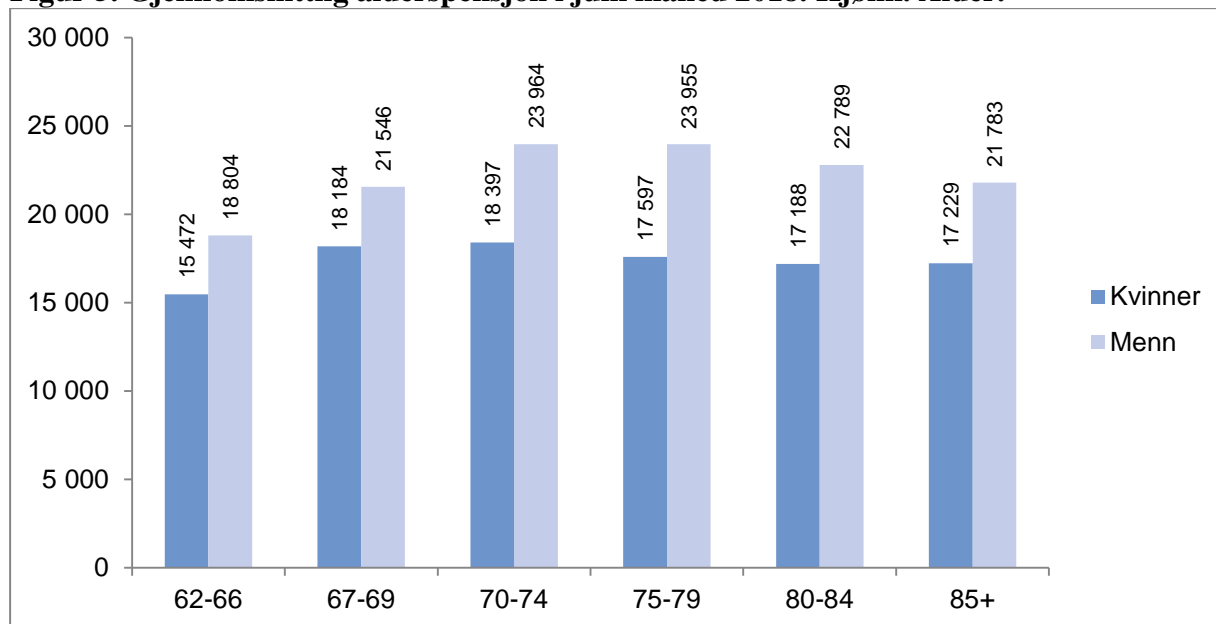
Kilde: NAV

Utbetalinger alderspensjon

Gjennomsnittlig månedlig alderspensjon steg fra 19 458 til 19 995 kroner etter økingen av grunnbeløpet i mai. Endringen ga alderspensjonister i gjennomsnitt 537 kroner mer i månedlig utbetaling.

Det er klare forskjeller i gjennomsnittlig alderspensjon til menn og kvinner. Kvinner fikk i snitt utbetalt 17 689 kroner i måneden i alderspensjon i juni 2018, mens menn fikk utbetalt 22 429. Forskjellen forekommer i alle aldersgrupper, men er mindre i de yngste aldersgruppene, som vist i figur 5. I aldersgruppen 67-69 år var gjennomsnittlig utbetaling for menn 21 546 kroner, mot 18 184 kroner for kvinner. Menn i alderen 85 år eller mer, mottok i gjennomsnitt 21 783 kroner. Kvinnene i samme aldersgruppe fikk utbetalt 17 229. Forskjellene mellom menn og kvinner skyldes lavere lønn, større innslag av deltidsarbeid og færre yrkesaktive år blant kvinner.

Figur 5. Gjennomsnittlig alderspensjon i juni måned 2018. Kjønn. Alder.

Kilde: NAV

Årlig alderspensjon – justert for prisendringer

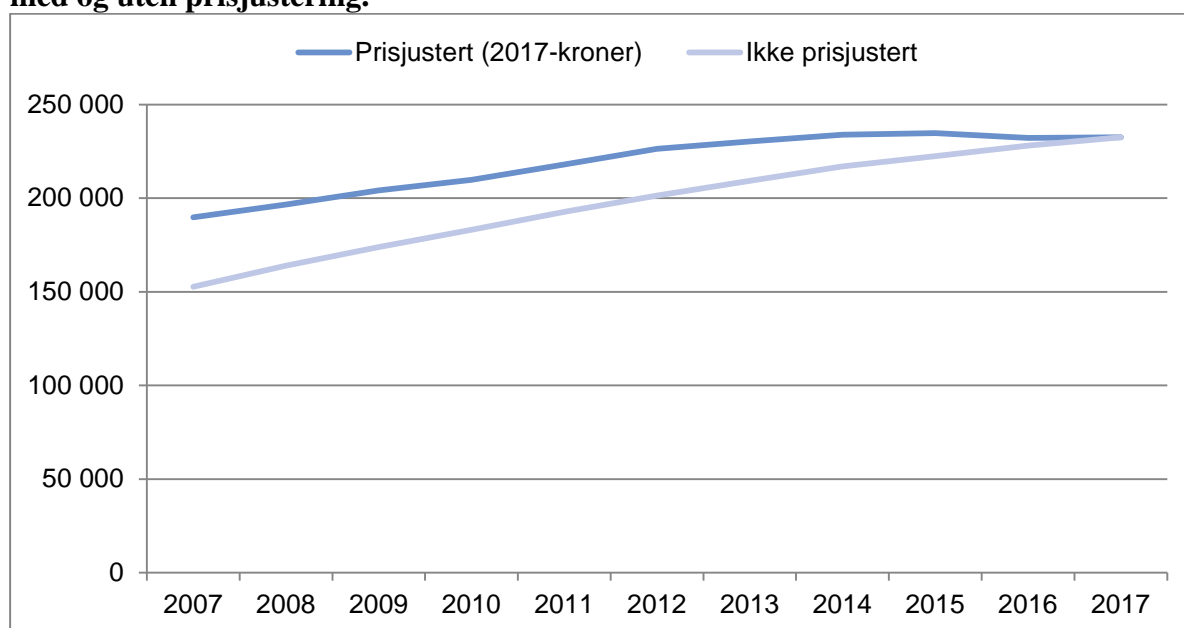
Alderspensjonister fikk i snitt utbetalt 232 600 kroner i årlig alderspensjon fra folketrygden i 2017.¹ I 2016 var gjennomsnittlig alderspensjon – omregnet med konsumprisindeksen – 232 300 kroner². Økningen er på om lag 300 kroner, som innebærer en tilnærmet uendret realverdi. Fra 2015 til 2016 sank realverdien av alderspensjon med 1,1 prosent. De siste årenes lave vekst henger sammen med beskjedne lønnsvekst. Samtidig har utviklingen i prisveksten vært relativt høy. Et ytterligere moment er knyttet til lavere utbetalinger ved såkalt «tidlig uttak» – uttak før 67 år. Siden pensjonsreformen i 2011 har et betydelig antall nye alderspensjonister valgt å ta ut alderspensjon før 67 år. (Dette er fyldigere omtalt ellers i notatet.) Ved uttak før 67 år blir utbetalt alderspensjon fordelt over flere forventede år som alderspensjonist. Den månedlige og årlige utbetalingen blir følgelig noe lavere. Gruppen med tidlig uttak utgjør en økende andel av alderspensjonistene (alle aldersgrupper sett under ett). At denne gruppen har valgt noe lavere utbetalinger i måneden over lengre tidsrom, bidrar til svakere vekst i gjennomsnittlig alderspensjon. Denne effekten vil trolig få økende betydning i de kommende årene.

¹ Dette er statistikk for kalenderår

² Beløp i avsnittet «Utvikling i årlig alderspensjon – justering for prisendringer» er oppgitt i 2017-kroner. Avsnittet «utbetalinger alderspensjon» med figur 5 tar utgangspunkt i dagens 2018-kroner.

Utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon de siste 10 år er vist i figur 6. Figuren viser betydelig vekst i kjøpekraften for alderspensjonen (før skatt) i løpet av disse årene. I løpet av de siste 10 årene har realverdien av gjennomsnittlig alderspensjon økt med 22 prosent.³ Utviklingen er justert med prisstigningen (KPI). Uten prisjustering har økningen vært på 52 prosent (nominell utvikling).

Figur 6. Utvikling i årlig, gjennomsnittlig alderspensjon fra NAV, før skatt. Utvikling med og uten prisjustering.

NAV og SSB (KPI)

Uttakstidspunkt og nivå på utbetaling av alderspensjon i to årskull: 1949 og 1950

Med pensjonsreformen ble det mulig å ta ut alderspensjonen fra og med 62 år. Valget av tidspunkt for uttak av alderspensjon har betydning for nivået på alderspensjonen i resten av livet.

I 2018 foreligger det to årskull som har hatt mulighet til å velge mellom uttak ved 62 og 67 år: 1949-kullet og 1950-kullet. Å sammenlikne pensjonister innen årskull har den fordel at gruppene man sammenlikner er likere – ikke minst med tanke på levealdersjustering av

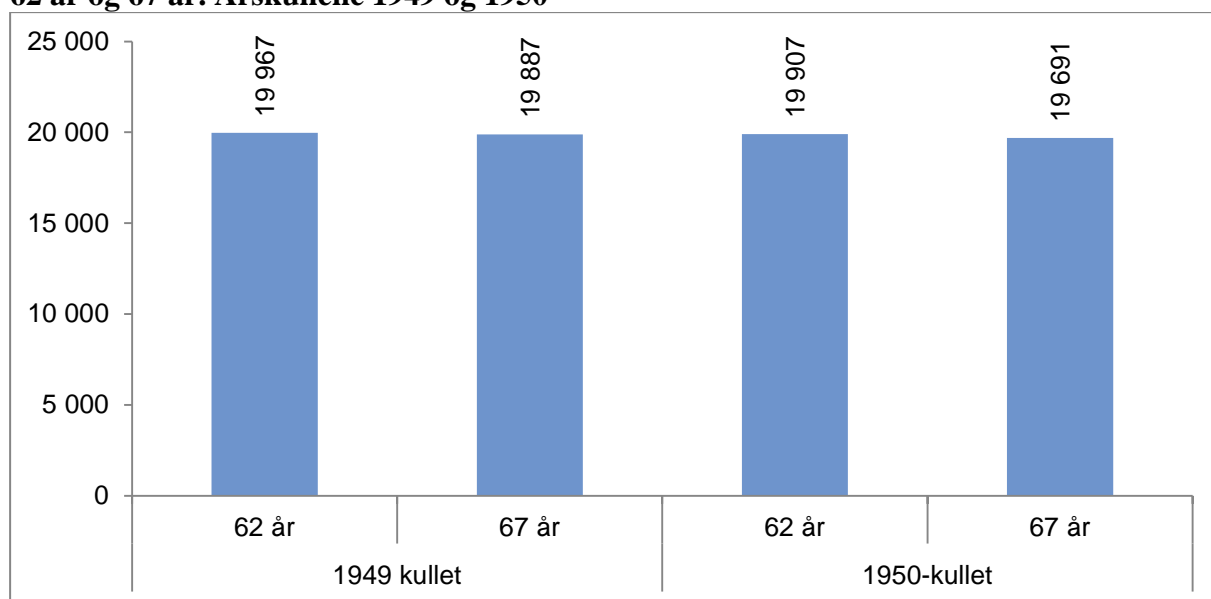
³ Det har vært gjort noen endringer i skattereglene for alderspensjonister i denne perioden. Det har også betydning for total økonomi.

alderspensjonen. De fleste i disse to årskullene er nå alderspensjonister. 1949-kullet er i dag 68 eller 69 år, mens 1950-kullet er 67 eller 68 år.

Figur 7 viser månedlig utbetaling for dem i årskullene som har valgt å ta ut alderspensjon ved 62 og 67 år. Personer som har tok ut alderspensjon fra 62 år i 1949-kullet, hadde i gjennomsnitt 19 967 kroner utbetalt, mens de som tok ut fra 67 års alder hadde 19 887 kroner, noe som må sies å være små forskjeller. Det synes heller ikke å være noen forskjell av betydning mellom de to årskullene, utbetalingene i 1950-kullet ligger omtrent på samme nivå.⁴ Det bør tilføyes at selv om gjennomsnittlig beløp er nesten like, er det betydelig større variasjon rundt gjennomsnittet ved uttak ved 67 års alder (framgår ikke av figuren). De gjennomsnittlige alderspensjonene kan tyde på at mange av dem som tar ut alderspensjon ved 62 år har relativt god opptjening.

Samtidig er det slik at det er først fra 67 års alder at søkere (med opptjening og medlemskap i folketrygden) har såkalt ubetinget rett til å ta ut alderspensjon. Således vil det være en del personer med lav opptjening som tar ut alderspensjon ved 67 år eller senere. For uttak før 67 år stilles det visse krav til at forventet utbetaling må være høyere enn minstenivå. Personer som går over til alderspensjon fra uføretrygd, etterlattepensjon eller offentlig AFP vil også normalt ha uttaksalder 67 år.

Figur 7. Gjennomsnittlig alderspensjon for personer som har tatt ut alderspensjon fra 62 år og 67 år. Årskullene 1949 og 1950

Kilde: NAV

⁴ Det er noe differanse i median utbetaling: 600 kroner for 1949-kullet og 500 kroner for 1950-kullet

Hvis opptjeningen ellers er lik, kan uttak ved 62 års alder gi merkbart lavere månedlig alderspensjon livet ut – sammenlignet med uttak ved 67 år. Det henger sammen med prinsippet om nøytralt uttak, at pensjonen reduseres hvis utbetalingene spres på flere forventede leveår. Et ytterligere moment er at alderspensjon som utbetales, reguleres lavere enn pensjon under opptjening.⁵ Alderspensjon som utbetales fra 62 år reguleres derfor noe lavere enn ved senere uttak.

I figur 8 er det forsøkt å illustrere differansen i nivået på utbetalinger for utvalgte grupper alderspensjonister i årskullene 1949 og 1950. Den tar utgangspunkt i personer som har full trygdetid, fullt antall poengår, har hatt 100 prosent uttak hele tiden og som ikke er minstepensjonister.

Figuren viser at når man sammenligner like nivå på opptjening (gjennomsnittlige pensjonspoeng), så er det ganske stor forskjell i månedlig utbetaling av alderspensjon ved uttak fra og med 62 år og fra og med 67 år.⁶ Differansen øker noe med høy opptjening, og blir mindre med lavere opptjening. For en person med gjennomsnittlig pensjonsopptjening født i 1949, så estimeres utbetalingen til å være 6 200 kroner lavere ved uttak av alderspensjon fra og med 62 års alder, sammenlignet med å utsette uttaket av alderspensjon til 67 års alder. For en person i 1950-årskullet med gjennomsnittlig pensjonsopptjening så blir tilsvarende differanse i utbetaling estimert til 6 300 kroner.

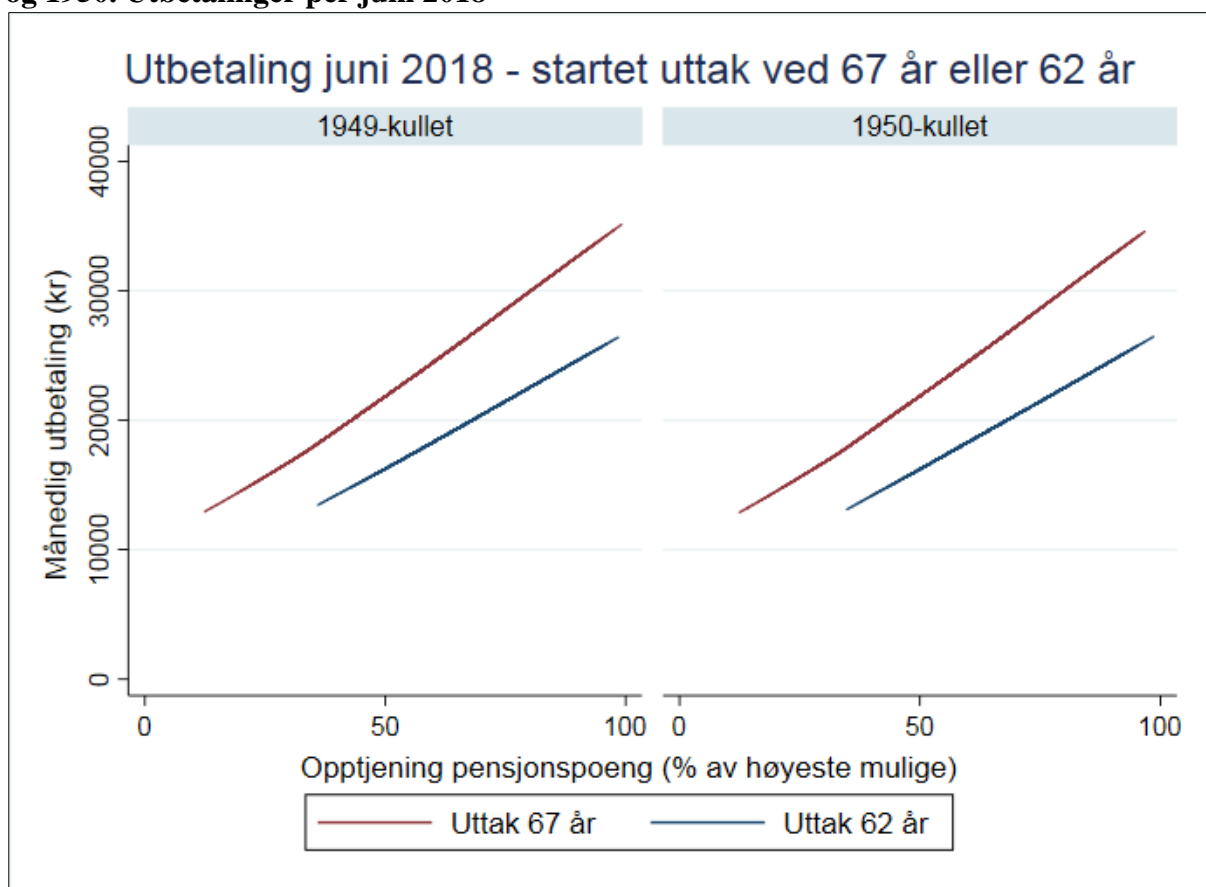
I beregningene til figur 8 har det ikke vært mulig å ta hensyn til all kompleksitet og variasjon i pensjonssystemet. Det må tas forbehold om at en del pensjonister har andre nivåer på utbetaling enn det som framgår av et estimert gjennomsnitt. Det kan heller ikke utelukkes at gruppene som har startet uttak ut alderspensjon ved henholdsvis 62 og 67 år, er ulike på andre måter enn hva som det er tatt hensyn til i beregningene.⁷

⁵ Pensjon under utbetaling blir regulert årlig med gjennomsnittlig lønnsvekst fratrukket en faktor på 0,75 prosent. Pensjon under opptjening reguleres med lønnsvekst.

⁶ Sluttpoengtallet beregnes som gjennomsnittet av de 20 beste årene med opptjening av pensjonspoeng. I figuren tas det utgangspunkt i personer som har fullt antall år med opptjening av pensjonspoeng (40 år).

⁷ Beregningene som ligger til grunn for figur 8 tar utgangspunkt i utvalgte grupper av alderspensjonister som er relativt like med tanke på regelverket for alderspensjon. Generelt gjelder det at nivået på alderspensjonen er avhengig av en rekke forhold, blant annet som botid og trygdetid, opptjening og antall opptjeningsår, ulike tillegg til alderspensjonen og satser for minste pensjonsnivå.

Figur 8. Utbetaling av alderspensjon ved 62 og 67 år. Utvalgte grupper i årskullene 1949 og 1950. Utbetalinger per juni 2018

* Alderspensjonister med full trygdetid, fullt antall poengår, 100 prosent uttak og ikke minstepensjonist.

** Grafer er laget med lowess-teknikk

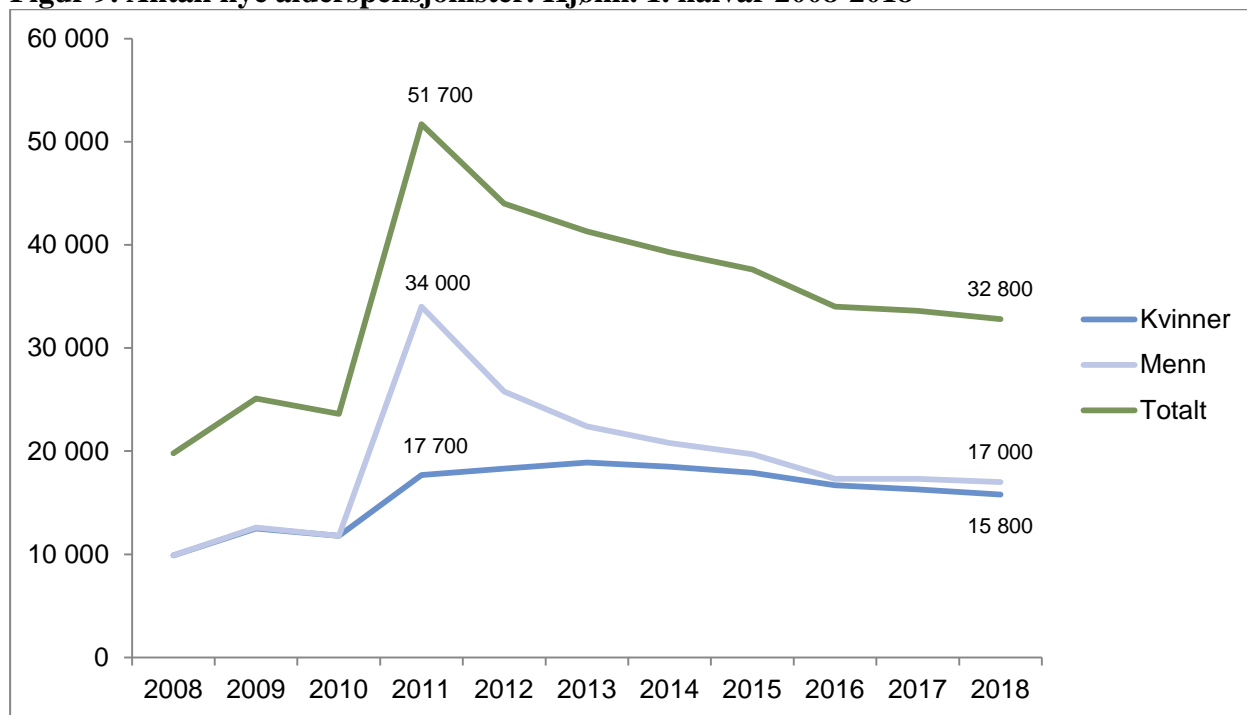
Kilde: NAV

Nye alderspensjonister: Noe færre enn i 2017

Antall nye alderspensjonister var 32 800 i første halvår 2018 mot 33 600 i samme periode i 2017. Det har altså kommet noe færre alderspensjonister inn i ordningen så langt i 2018, sammenlignet med samme periode i 2017. Nedgangen er på 2 prosent. Utviklingen i antall nye pensjonister er vist i figur 9. I 2011 og årene etter var det en stor økning i antall nye alderspensjonister. Høyest tilgang var det i 2011. Da kom det 51 700 nye pensjonister i første halvår. Tilgangen i første halvår 2018 er 37 prosent lavere enn i første halvår i toppåret 2011. Det er særlig menns uttak av pensjon som har gitt den tydelige toppen i figur 9.

I 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år. Ved innføringen fikk fem årskull mulighet til uttak før 67 år. Senere årskull har kommet inn i ordningen ett av gangen. De fem kullene har bidratt til den nevnte toppen i 2011. Et viktig moment er også at de store etterkrigskullene kom i aktuell alder for alderspensjon.

Figur 9. Antall nye alderspensjonister. Kjønn. 1. halvår 2008-2018

Kilde: NAV

Et ytterligere forhold som påvirker uttaket av alderspensjon, er at avtalefestet pensjon (AFP) har blitt endret i privat sektor. Tidligere kunne man ikke ta ut alderspensjon sammen med AFP i privat sektor. De fleste AFP-mottakerne ble da alderspensjonister ved 67 år. Med ny AFP i privat sektor kan man ta ut AFP fra 62 år. AFP privat kan også gjøre det lettere å oppfylle kravene til uttak av alderspensjon før 67 år. Deler av AFP-utbetalingen inngår i vilkårsvurderingen for uttak før 67 år. Det er mulig å kombinere privat AFP med jobb. Videre er det et vilkår for uttak av ny AFP i privat sektor, at man også tar ut alderspensjon. Det har ført til at flere har tatt ut alderspensjon tidlig. Per i dag er det ikke mulig å kombinere utbetaling av alderspensjon og AFP for offentlig ansatte, men i 2018 har det blitt enighet om ny løsning for blant annet tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor. Personer som er født i 1963 eller senere, vil med de nye ordningene kunne kombinere arbeid med AFP og tjenstepensjon i offentlig sektor.

Om pensjonsreformen og innfasing av regelverk

Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon: 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Pensjonsreformen har et langt tidsperspektiv. Endret regelverk for opptjening og beregning av alderspensjon fases inn for ulike fødselskull etter hvert som de nærmer seg aktuell alder:*

«Gammel ordning»: årskullet født i 1943 og tidligere

«Revidert ordning»: årskullene 1944 – 1953**

«Kombinert ordning»: årskullene 1954 – 1962

«Ny ordning»: årskullene 1963 og framover

2016 var det første året alderspensjon ble utbetalt etter regler i folketrygdlovens kapittel 20. Da ble 1954-årskullet 62 år og kunne velge å starte uttak av alderspensjon. Årskullene fra 1954 til og med 1962 får alderspensjon opptjent og beregnet etter både folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20 («kombinert ordning»).

Alderspensjon etter kapittel 20 har to hovedkomponenter: inntektspensjon og garantipensjon. Inntektspensjonen er en del av alderspensjonen som beregnes på grunnlag av den opptjente pensjonsbeholdningen. All pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år teller.*** Garantipensjon er et element i den nye alderspensjonen som er særlig aktuell for dem som har relativt lav opptjening av inntektspensjon. Når opptjente pensjonsrettigheter overstiger et visst nivå, vil den enkelte kun få utbetalt inntektspensjon.

Et viktig moment med de nye reglene er at alle år i arbeid teller med ved beregning av pensjonen, og at man får pensjonsopptjening allerede fra første krone. Med de gamle opptjeningsreglene for alderspensjon oppnådde man full pensjonsopptjening etter 40 år.

**Begrepsbruken på ordningene for de ulike årskullene følger Kjørstad og Syse (2012), «Velferdsrett I» (5. utgave)*

***Det var også mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning»*

**** Opptjening fra 13 år gjelder for inntekt opptjent etter 2010*

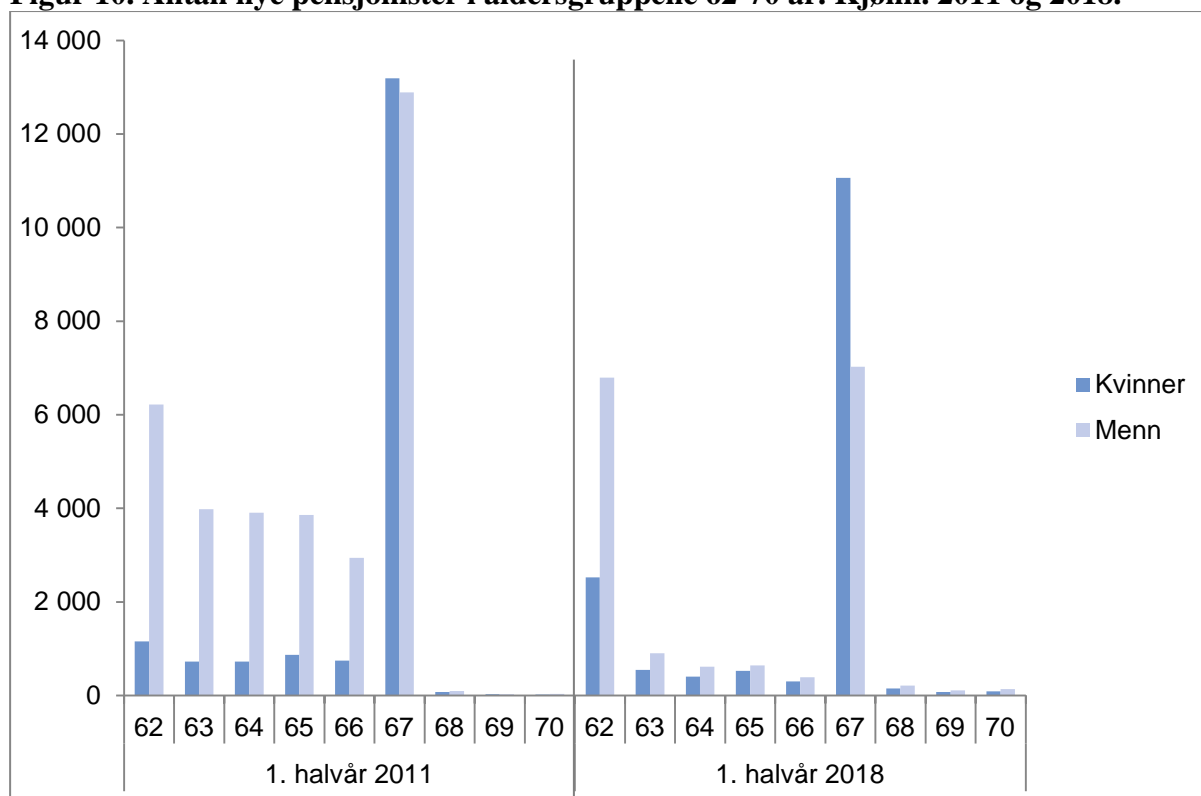
Tar oftest ut pensjon ved 62 eller 67 år

Gjennomsnittlig pensjoneringsalder var 65 år i første halvår 2018. For menn var gjennomsnittsalderen for uttak av alderspensjon 65 år, mens den var 66 år for kvinner. I første halvår i 2011 var gjennomsnittlig pensjonsalder den samme som i 2018 – både samlet og for menn og kvinner.

Figur 10 viser uttaksalder for kvinner og menn i 2018 og 2011. Det er klar forskjell på kvinner og menn i uttak. En betydelig større andel kvinner enn menn tar ut alderspensjon ved 67 år. Motsatt er det en større andel menn enn kvinner som tar ut alderspensjon ved 62 år.

I figur 10 er det mer spredning i pensjoneringsalder i 2011 enn i 2018. En viktig årsak er at mulighet til tidlig uttak (62 til 66 år) ble innført i 2011 med pensjonsreformen. Mange av dem som valgte å benytte muligheten for tidlig uttak var eldre enn 62 år på reformtidspunktet.

Figur 10. Antall nye pensjonister i aldersgruppene 62-70 år. Kjønn. 2011 og 2018.

Kilde: NAV

Syssetningen blant alderspensjonister

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år⁸. Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert.

Figur 11 viser hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid.⁹ 57 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år kombinerer pensjon med fortsatt arbeid

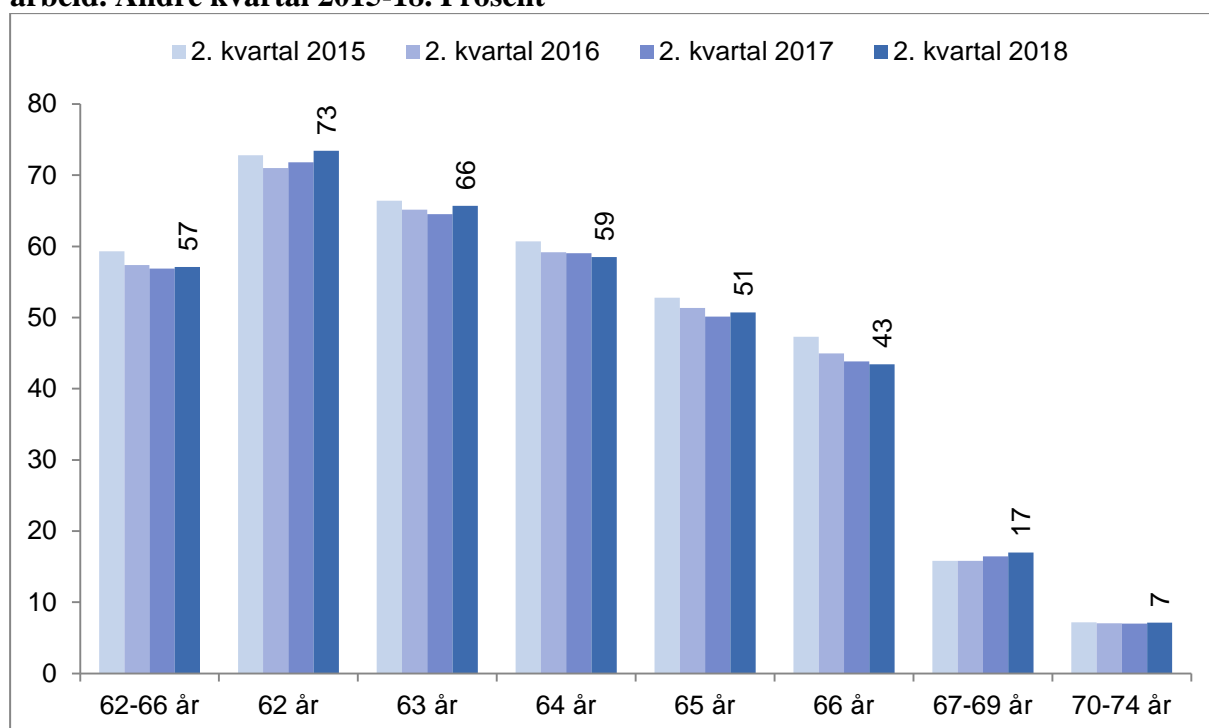
⁸ De fleksible uttaksreglene medfører at pensjonen øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

⁹ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker-/arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

ved utgangen av andre kvartal 2018. Over halvparten av alderspensjonistene i denne gruppen er altså fortsatt i arbeid.

Det er tegn til økning i andel sysselsatte pensjonister fra 2. kvartal 2017 til 2. kvartal 2018 for enkelte aldersgrupper. Andelen har gått opp med om lag 2 prosentpoeng for 62-åringene og 1 prosentpoeng for 63-åringene. Det er også en viss økning i aldersgruppen 67-69 år, hvor andelen har gått fra 16 prosent i andre kvartal 2015 til 17 prosent i 2. kvartal 2018.

Figur 11. Alderspensjonister 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer pensjon med arbeid. Andre kvartal 2015-18. Prosent

Kilde: NAV og SSB

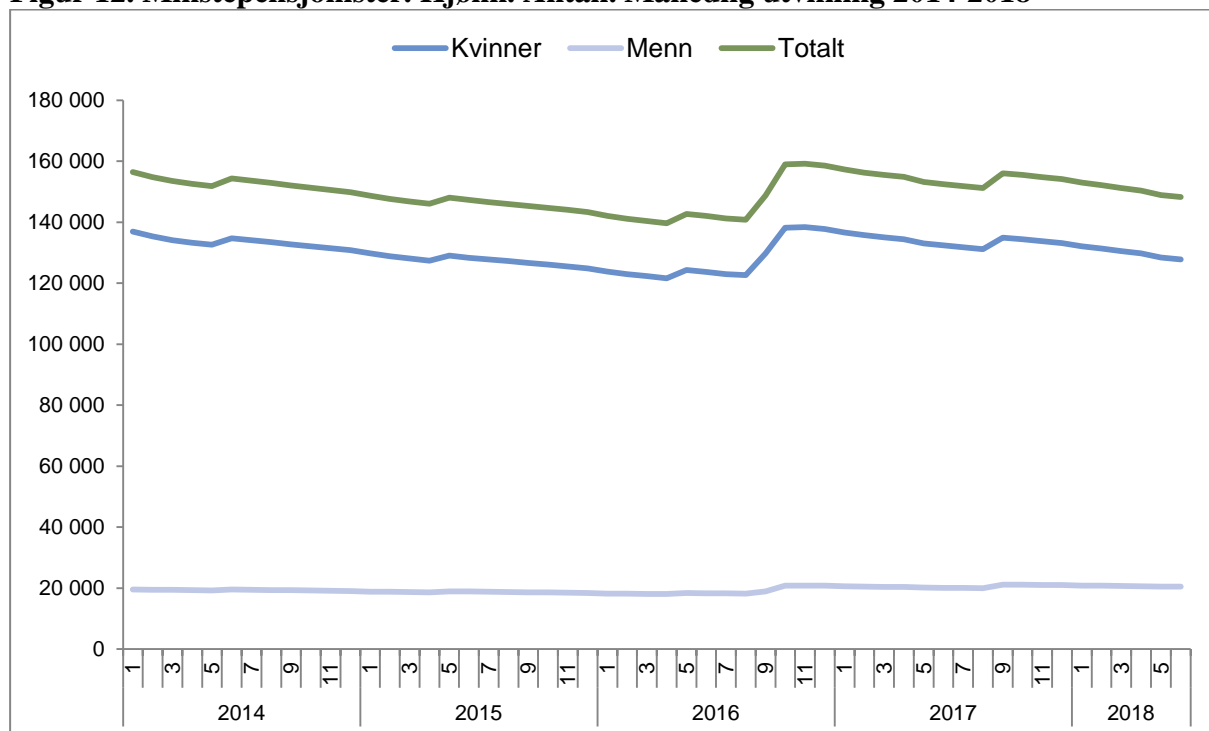
* Merk at det har vært en endring i tidsserien ved innføringen av A-ordningen i 2015, som gjør det mer komplisert å sammenligne tallene i figur 10 med statistikk lengre tilbake i tid

Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er klart lavere blant dem over 67 år, og er jevnt fallende med alder blant dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år, inkluderer dem som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser, blant annet uføretrygd. Ikke minst de uføretrygdene har en begrenset tilknytning til arbeidslivet. Aldersgruppene før og etter 67 år er således ikke helt sammenlignbare

Antall minstepensjonister synker

Ved utgangen av juni 2018 var det 148 300 alderspensjonister som mottok minstepensjon.¹⁰ Det er en nedgang på 4 200 personer sammenliknet med juni 2017. Fra figur 12 ser vi også at antallet steg noe høsten 2017, for så å synke etterpå. Årsaken til økningen er at Stortinget hevet satsene for minste pensjonsnivå med virkning fra 1. september 2017. Økningen medførte at flere pensjonister omfattes av de nye og høyere minstenivåene. Også i 2016 ble minstenivåatsene hevet utover den vanlige reguleringen (og en ny sats for enslige ble innført). På lengre sikt er trenden at antall minstepensjonister synker. Det skyldes dels at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn de eldre kullene. Dels skyldes det også at garantipensjonen i de nye opptjeningsreglene for alderspensjon bare avkortes med 80 prosent mot inntektpensjonen. Blant personer som omfattes av gamle opptjeningsregler for alderspensjon, avkortes minstepensjonen krone for krone mot den inntektsavhengige delen av pensjonen (tilleggspensjonen).

Figur 12. Minstepensjonister. Kjønn. Antall. Månedlig utvikling 2014-2018

Kilde: NAV

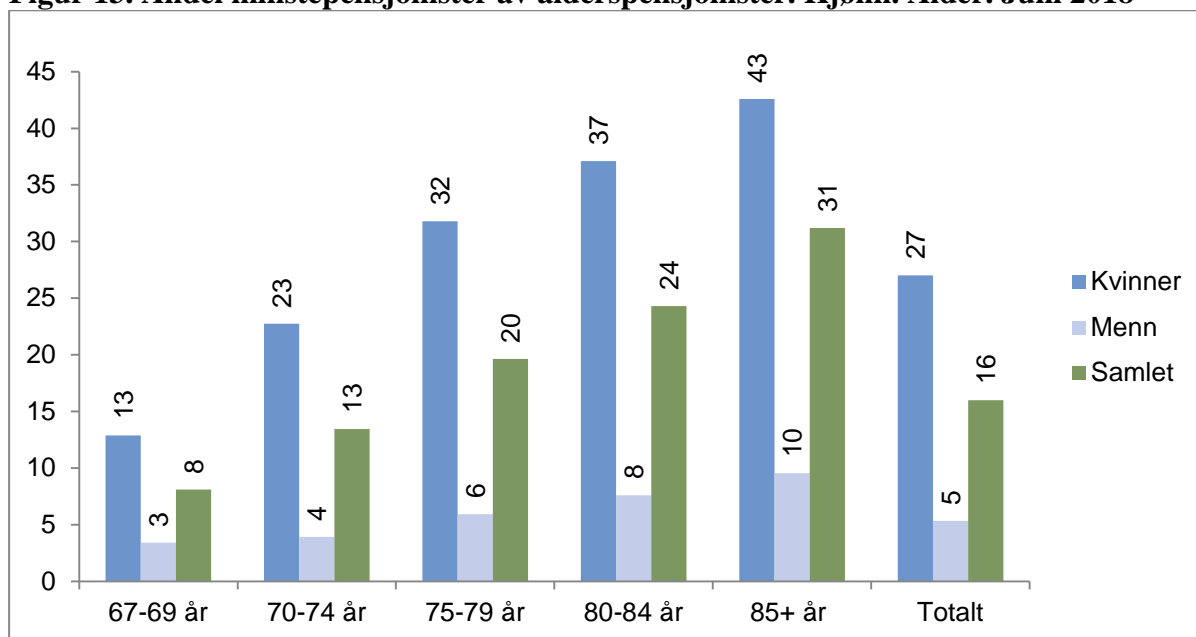
¹⁰ NAV har avdekket en teknisk feil som gjør at livsvarig del av AFP i privat sektor ikke medregnes i datagrunnlaget for beregning av minstepensjon-statistikken. Feilen gjelder kun statistikk, ikke utbetalinger av ytelser, saksbehandlingen av søknader, etc. Det anslås at antallet minstepensjonister blir om lag 700 for høyt.

Blant alderspensjonistene var det 16 prosent minstepensjonister i juni 2018, se figur 13.¹¹ Det er en større andel som mottar minstepensjon blant kvinner enn blant menn. Ved utgangen av juni 2018 mottok 27 prosent av pensjonerte kvinner minstepensjon. Blant pensjonerte menn var det 5 prosent som fikk minstepensjon.

Særlig eldre kvinner mottar ofte minstepensjon. Blant kvinner som er 85 år og eldre, var det 43 prosent minstepensjonister som andel av alderspensjonistene i juni 2018. I den yngre aldersgruppen 67-69 år var tilsvarende andel 13 prosent for kvinner.

Det er, som omtalt, færre menn som er minstepensjonister. Likevel stiger nivået med alderen også for menn. Blant menn i aldersgruppen 67-69 år var andelen minstepensjonister på 3 prosent. I gruppen som er 85 år eller mer, har denne andelen gått opp til 10 prosent. Figur 12 viser at antallet minstepensjonister steg mye høsten 2016, og at det videre var noe stigning høsten 2017. Det var særlig økning i antall kvinnelige minstepensjonister. Imidlertid var den prosentvise veksten for menn og kvinner var relativt lik.

Figur 13. Andel minstepensjonister av alderspensjonister. Kjønn. Alder. Juni 2018

Kilde: NAV

¹¹ For å kunne ta ut pensjon når man er under 67 år – må alderspensjonen, inklusiv en eventuell AFP fra privat sektor, være lik eller høyere enn minste pensjonsnivå ved 67 år.

Sammenheng mellom alderspensjon, tjenestepensjonsordninger og avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig og privat sektor

Alderspensjon fra folketrygden er for mange hovedkilden til inntekt etter at yrkeskarrieren er avsluttet. Samtidig har det norske pensjonssystemet en rekke elementer ved siden av alderspensjon. Her omtales to ordninger som har betydning både for størrelse på utbetalinger til den enkelte og for tidligpensjonering i arbeidslivet: tjenestepensjon og avtalefestet pensjon. De aller fleste arbeidstakere er innmeldt i en tjenestepensjonsordning. Videre er et stort antall også ansatt på en arbeidsplass som har tariffavtale mellom arbeidsgiver og ansatte om avtalefestet pensjon (AFP).

Tidspunkt for uttak

Siden 2011 har det vært mulig å starte uttak av alderspensjon fra og med 62 års alder. Uttaket kan gjøres uavhengig av om man er i arbeid eller ikke. Søknad om alderspensjon er altså ikke lenger ensbetydende med et avsluttet yrkesliv. Samtidig er det flere yrkesgrupper som har såkalt særaldersgrense, organisert via tjenestepensjonsordningene. De vanligste særaldersgrensene er 60 og 65 år, og en del kan også slutte inntil 3 år tidligere hvis de har tilstrekkelig tjenestetid. Særaldersgrense gir rett til å slutte i arbeid ved avtalt alder og i noen tilfeller også en plikt. Man får da normalt en særalderspensjon fra tjenestepensjonsordningen som varer fram til 67 år, før man går over på alderspensjon fra folketrygden i kombinasjon med ordinær tjenestepensjon.

Tjenestepensjon

Utbetalinger fra tjenestepensjonsordninger har for mange alderspensjonister stor økonomisk betydning. Per i dag er regelverket for tjenestepensjon i privat og offentlig sektor relativt ulikt. I privat sektor finnes det såkalte innskuddsordninger, ytelsesbaserte ordninger og hybride ordninger. Utbetalt beløp fra tjenestepensjonen kan variere en del mellom ulike pensjonsavtaler (sammenlignet med tidligere lønnsnivå). Tjenestepensjon i offentlig sektor har en ytelsesbasert utforming. Variasjonen i nivå på utbetalt beløp mellom ulike pensjonsavtaler er mindre enn i privat sektor. Samtidig er det en del særordninger i offentlig sektor. En annen forskjell er at utbetalingene fra offentlige tjenestepensjonskasser samordnes med utbetalinger av alderspensjon fra folketrygden. Samordning er fordeling av samlet pensjon fra folketrygden og offentlige tjenestepensjonsordninger. Pensjonen fra folketrygden betales fullt ut, mens offentlig tjenestepensjon reduseres etter bestemmelsene i samordningsloven. Det er ikke samordning mellom tjenestepensjon i privat sektor og folketrygden.

AFP

I offentlig sektor er AFP fortsatt en ordning for å slutte helt eller delvis i arbeid mellom 62 og 66 år. Det er ikke tillatt å kombinere AFP i offentlig sektor med alderspensjon. I privat sektor ble AFP endret i 2011. Det er i dag ikke noen som mottar AFP i privat sektor etter gammel ordning. Etter reglene for den nye ordningen utbetales det blant annet et livsvarig AFP-tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Ordningen har således likhetstrekk med en tilleggs pensjon. Det er mulig å ta ut både AFP i privat sektor og alderspensjon samtidig som man er i jobb. For dem som ønsker og har rettigheter til det, er det også mulig å avslutte yrkeskarriere fra 62 års alder og ta ut AFP i privat sektor sammen med alderspensjon. Ved uttak av AFP i privat sektor før 67 års alder, utbetales det et såkalt kronetillegg fram til 67 år. Tillegget gir noe høyere AFP-utbetaling i alderen mellom 62 og 67 år. Samtidig blir utbetalinger etter 67 års alder lavere for dem som har mottatt dette tillegget.

Enighet om ny løsning for AFP og tjenestepensjon i offentlig sektor

Regjeringen og partene i arbeidslivet har i 2018 blitt enige om en ny pensjonsløsning for offentlig sektor, som omfatter blant annet tjenestepensjon og AFP. Endringene vil gjelde dem som er født i 1963 eller senere. Tjenestepensjonen blir et påslag til alderspensjonen, uten samordning med folketrygden. Den vil kunne kombineres med inntekt og kunne tas ut fra og med 62 år. Alle år i jobb fram til 75 år kan gi opptjening. AFP i offentlig sektor blir mer lik AFP i privat sektor, med livslangt påslag til alderspensjonen og mulighet for uttak fra 62 år. Det vil også komme en ordning med betinget tjenestepensjon for dem som ikke kvalifiserer til den nye AFP i offentlig sektor.

Gradert uttak, tillegg i pensjonen og kombinasjon med andre ytelser

Gradert uttak av pensjon

I juni 2018 var det 11 700 personer i aldersgruppen 62-66 år som hadde tatt ut gradert pensjon. Det utgjør 13 prosent av alderspensjonistene i denne aldersgruppen.¹² Andelen i juni 2017 var 11 prosent. I de første årene etter innføringen av gradering (2011), var det en noe høyere andel som valgte gradert uttak. I juni 2011 hadde 17 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år gradert alderspensjon.

I aldersgruppen 67 til 69 år er det mindre vanlig med gradert alderspensjon. Per juni 2018 var det 1 600 alderspensjonister med gradering i denne aldersgruppen – noe som utgjør om lag 1 prosent. Andelen i eldre aldersgrupper er enda lavere (og er også begrenset av hvilke årskull som har hatt mulighet til gradering).

Uttak av gradert pensjon har vært mer populært blant kvinner enn blant menn. 22 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene i alderen 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av juni 2018. Tilsvarende andel for menn var 9 prosent.

I løpet av første halvår 2018 ble det foretatt 5 700 endringer i grad (både opp og ned). Det er en viss økning fra samme periode i 2017 – hvor det ble gjort 5 100 endringer av gradering i pensjon. Tilsvarende tall for 2016 var 4 700 endringer i gradering.

Anvendt siden 2016: Pensjon beregnet med inntekts- og garantipensjon

Alderspensjon etter de nye reglene i folketrygdloven kapittel 20 har vært utbetalt siden 2016. Det skjedde i sammenheng med at fødselskullet fra 1954 hadde mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 år. I 2018 har også fødselskullet fra 1956 mulighet til å ta ut alderspensjon fra 62 års alder.

I juni 2018 var det 42 200 alderspensjonister som mottok pensjon etter en kombinasjon av folketrygdlovens kapittel 19 og 20. (Dette er såkalt «kombinert ordning» – se faktaboks). 18 700 er fra 1954-kullet, 17 000 er 1955-årgang, mens 6 400 alderspensjonister er født i

¹² Mulighet for gradert alderspensjon ble innført med pensjonsreformen i 2011. Nevner for andeler er her basert på alderspensjonister på å «nytt regelverk», altså dem som har mulighet til gradering

1956.¹³ Nesten alle disse personene mottok inntekstpensjon. 6 000 personer mottok garantipensjon som en del av alderspensjonen.

Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd

Det var 2 500 personer som kombinerte alderspensjon og gradert uføretrygd (tidligere uførepensjon) i juni 2018. Det var noe lavere enn i juni 2017, hvor antallet var 2 600. Slik kombinasjon ble mulig ved innføringen av pensjonsreformen. I juni 2011, året reformen ble innført, var antallet som kombinerte 1 000.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

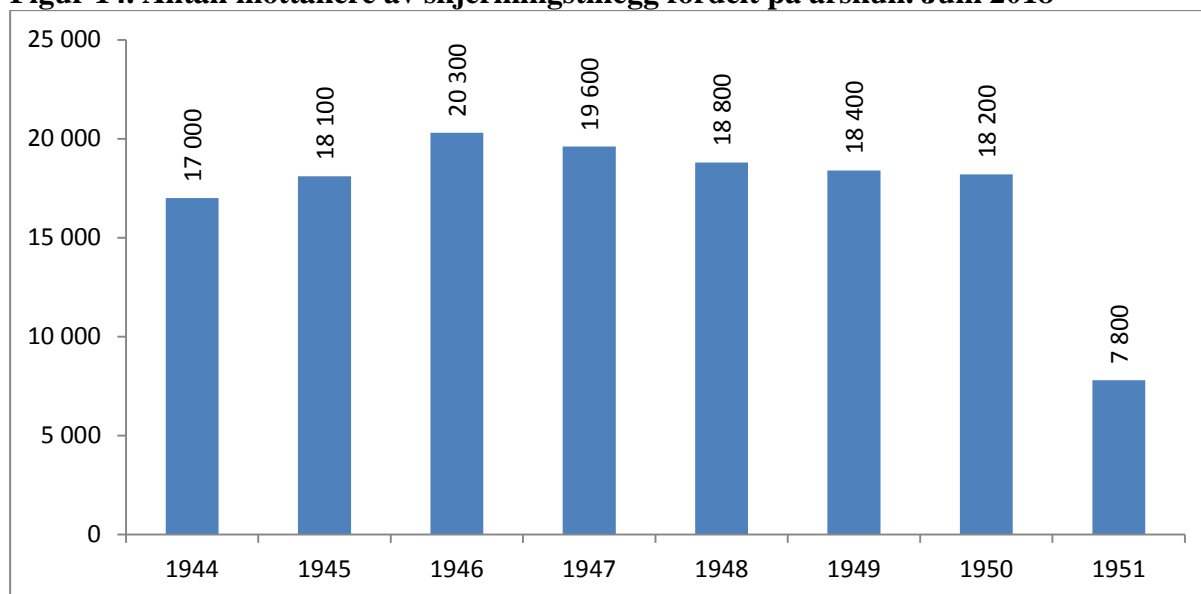
Uføre som går over til alderspensjon, mottar et skjermingstillegg som en del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Figur 14 viser antall mottakere av skjermingstillegg, fordelt på årskullene som mottar tillegget.

Ved utgangen av juni 2018 var det 138 100 alderspensjonister som mottok skjermingstillegg. Antallet var 123 100 på samme tidspunkt i 2017. Antallet mottakere har steget i takt med at nye årskull (med uføretrygdede) har blitt 67 år. I juni 2012 var antallet mottakere 28 300.

Antallet mottakere fra 1951-kullet er ventet å stige i løpet av året, etter hvert som uføretrygdede i kullet når 67-års grensen for overgang fra uføretrygd til alderspensjon. Skjermingstillegg er en midlertidig ordning for årskullene født i årene 1944 til og med 1951. Ordningen er ventet å bli evaluert i løpet av 2018. Regjeringen har lagt fram en proposisjon til Stortinget med forslag om videreføring for årskullene 1952 og 1953 – i påvente av utredning og beslutninger om uføre fortsatt skal unntas noe av levealdersjusteringen eller ikke, og hvordan en eventuelt ny ordning for yngre årskull skal utformes.

¹³ Pga. av avrunding er det noe avvik mellom summen av antall i hvert årskull og totalt antall

Figur 14. Antall mottakere av skjermingstillegg fordelt på årskull. Juni 2018

Kilde: NAV

Forsørgingstillegg

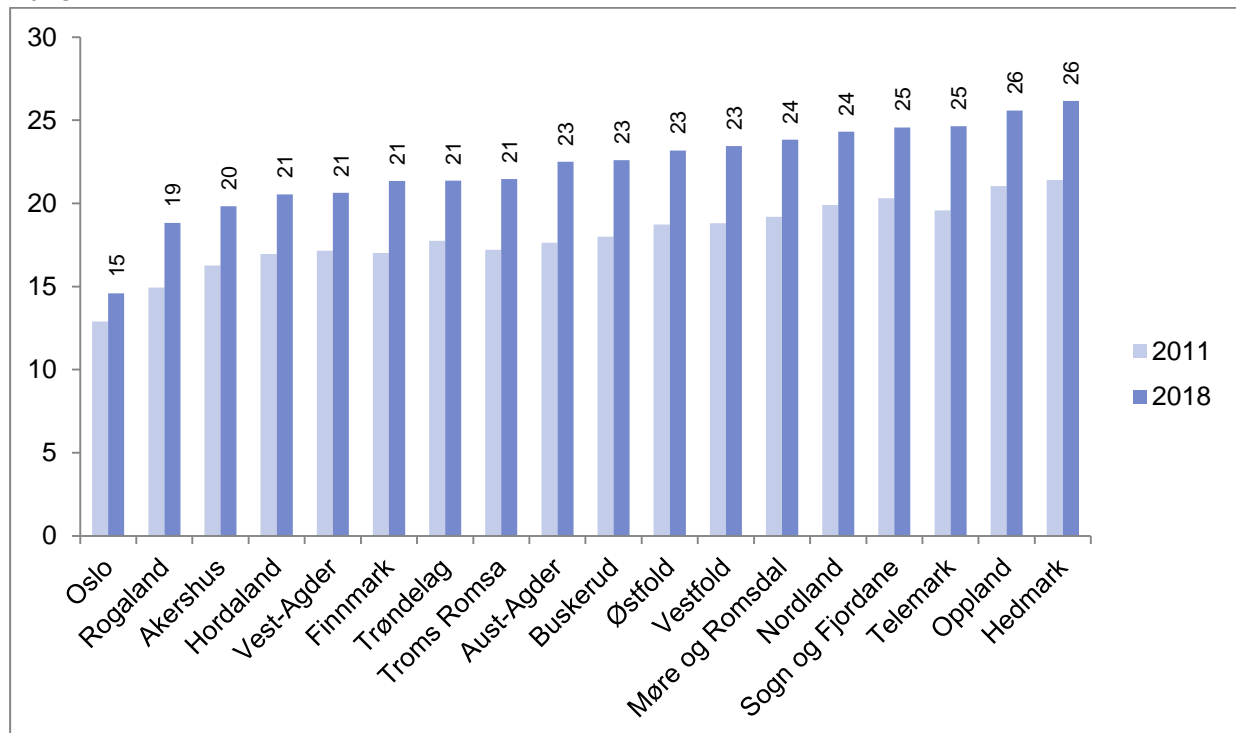
I juni 2018 var det 2 000 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for ektefelle. Det er på samme nivå som i juni 2017. I juni 2011 var antallet 2 600. I juni 2018 mottok 500 alderspensjonister forsørgingstillegg for barn, også det er om lag på same nivå som på tilsvarende tidspunkt i 2017. I juni 2011 var det 400 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for barn.

Statistikk på fylkesnivå

Betydelig variasjon i andel alderspensjonister i fylkene

Hedmark og Oppland er de to fylkene med høyest andel pensjonister i befolkningen (over 18 år), som vist i figur 15. I begge fylkene er 26 prosent av innbyggerne over 18 år mottakere av alderspensjon. Oslo har lavest andel pensjonister – med 15 prosent, mens Rogaland har 19 prosent. Fra 2011 til 2018 har det vært økt andel alderspensjonister i alle fylker.

Figur 15. Andel alderspensjonister av befolkning (18 år og over). Prosent. Juni 2011 og 2018

Kilde: NAV

*Merk at tallene i denne figuren tar utgangspunkt i befolkningen som er 18 år og eldre, mens det andre steder i notatet også er presentert antall pensjonister som andel av andre aldersgrupper i befolkningen.

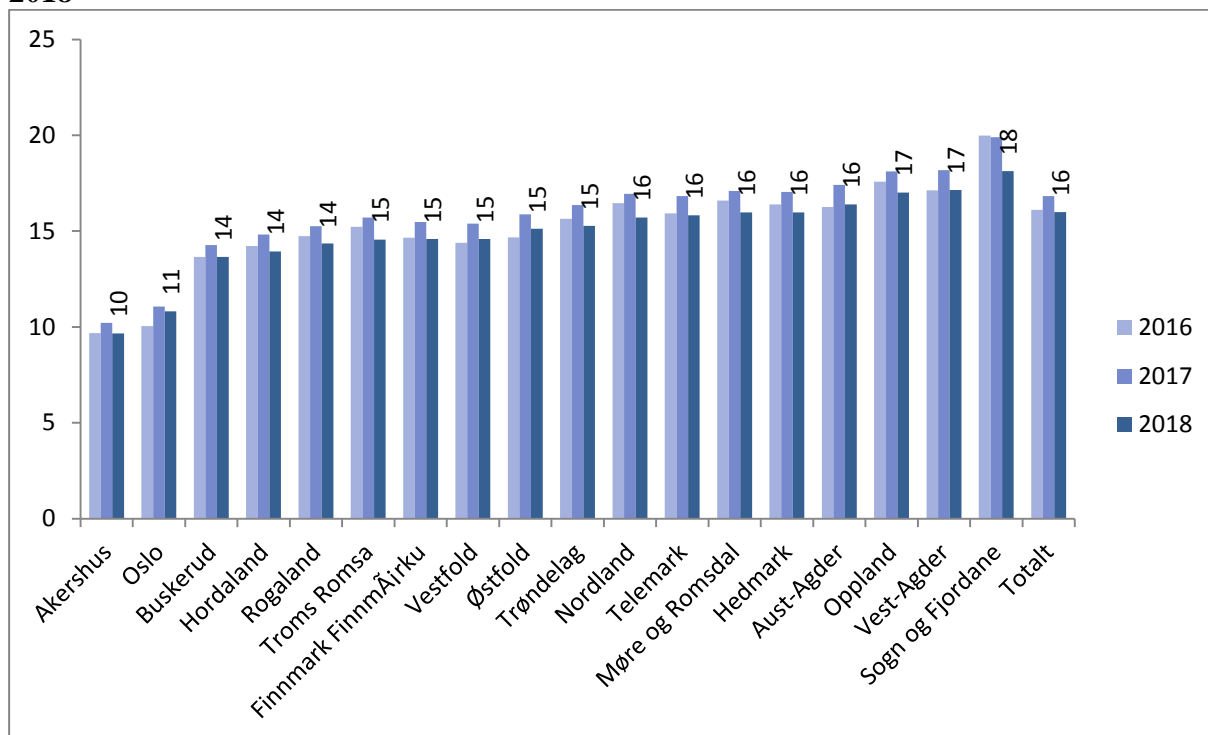
** Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag i 2011 er vist som Trøndelag for bedre sammenlignbarhet

Minstepensjonister i fylkene

Fra 2016 til 2018 har antallet minstepensjonister steget og så gått noe ned igjen. Antallet og andelen minstepensjonister har vært synkende over lengre tid. Men heving av minstesatser har ført til at flere alderspensjonister faller inn under definisjonen av minstepensjonist. Dette har også vært omtalt tidligere i notatet. I tiden etter satsøkningene har antallet minstepensjonister igjen sunket.

I figur 16 er det vist andel minstepensjonister per juni i 2016, 2017 og 2018. Sogn og Fjordane og Vest-Agder har de høyeste andelen minstepensjonister per juni 2018, med henholdsvis 18 og 17 prosent. Lavest andel minstepensjonister er det i Akershus og Oslo. Akershus har 10 prosent minstepensjonister, og Oslo har 11 prosent i juni 2018.

Figur 16. Andel minstepensjonister av alderspensjonister. Fylke. Juni 2016, 2017 og 2018

Kilde: NAV

* Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag er vist som Trøndelag for bedre sammenlignbarhet over tid